

PILI E MANOLIÑO

DE “FLORA”

I

Devagar sinto como se escorregan as areas por entre as miñas dedas, mentres me van facendo cóxegas na planta do pé. Ao lonxe, alborexa encarnado o sol, chamando polas argaceiras, cuxos carros xa se senten renxer polos camiños da parroquia. As gaivotas parlan entre elas por riba do vertedoiro que cobre toda a aba dereita de Silleiro. As ondas bican monotonamente os saíntes dos cons do Baleal e unha frouxa vaga aloumiña as miñas pernas. Aquí, a brisa do mar sempre ten un cheiro especial, composto dunha mestura de argazo, liberdade, sal e felicidade, que vai convertendo os meus longos cabelos negros nunha ondulante melena bailadora. As tripas do mar braman coa mesma intensidade e denodo que fixeron as miñas meses despois de que papá morrese naquel fatídico día.

Foime difícil chegar ata aquí para ver como os muxos van comer debaixo dos tubos que verten os residuos de todos os edificios que construíron o ano pasado, alí onde antes só eran bouzas e pardiñeiros. Para ti seguro que resulta noxento, incluso nauseabundo, pero para min, fuxir da casa cada amencer é a miña única vía de escape dos traballos que me agardan para o resto do día. Cando todos dormen, a paisaxe amósase máis bela cos seus amantes. Ninguén sabe que estou aquí.

Ninguén? Si, tes razón, miña amiga que me escoitas. Case ninguén debería dicir. Chamárame tola se eu baixase todos os días ata aquí soamente para ver a ría. Sería unha cousa de parvos. A verdade soamente a sabemos nós: el e eu.

II

Escondidos entre aquel mesto neboeiro, puxemos as zamarras ó lombo e apertamos ben os cordóns das botas. Subimos na camioneta, deixando atrás a batería militar. Ía sentado nunha daquelas duras banquetas de madeira e contemplaba como ían pasando os eucaliptos que medraban á beira da estrada. Mentres o Mexericas ía falando co Sincotripas. Contáballe que o día anterior recibira unha carta da súa moza, dicíndolle que nun mes lles ía nacer o seu ansiado bebé. A súa cara brillaba de orgullo, de satisfacción, de felicidade, de amor. Deixei os eucaliptos e pechei os ollos. Comezaron a escorregar unhas bágoas solermiñas acompañadas daquel *Nihil est qui nihil amat*, recordando o que sempre repetía Pancraccio, o mestre de latín. Aprendédeo ben, “ninguén é quen ninguén ama”, repetíanos tantas veces.

Baixamos no adro da parroquia, á beira da igrexa. O Sincotripas e mais outro decidiron ir polas casas que rodeaban o torreiro. O xeneral e o Mexericas marcharon de volta para a batería e eu collín por unha canicouva. Prefería ir só, sen compañía, porque así podía ir matinando nas moitas cousas que se me embarullaban no meu maxín. Ía deixando atrás unha fraga cruzada por un regueiro. Ulía a herba mollada polo borrizo. Uns rapaciños coas camisas cheas de farrapos enchían os petos de figos. Pasou un vello amargado por diante, coxeando da perna dereita. Díxome, medio fanado pero cos incisivos de ouro: *A fome é neghra, meu señor!* Ignoreino olímpicamente. Quizais fose o meu único momento de paz como para aturar a un repugnante usureiro, e estábao

aproveitando ata o límite. Naquela batería só se respiraba rancor e vinganza. Parecía mentira que, estando rodeada completamente por árbores silandeiras e longas, non tivese a sensación de estar en contacto coa natureza. Alí, todo era hostil para min; todo era gris, agás a bandeira, que era movida polo vento mareiro, e a auga embaixo batendo con forza contra os cons.

Tirei a carabuña do fatón que viña comendo a un mato de silvas e toxos. Decontado, cheguei ata unha encrucillada sinalada por un monumental cruceiro e un peto de ánimas. Detívenme para coller folgos e observar a paisaxe. Dende alí, xa vía a casa da señora Elvira. Xa a coñecía de cando a miraba traballando na tomada que estaba pegada á batería. Vin como ela, dende a eira, me observaba con cara de espanto. Vin tamén como correu ó curral. De alí a pouco, saíu con dúas galiñas, unha en cada man. Corría polo carreiro, entre o millo, sen nin sequera revirar a cabeza cara atrás. Decidín agardar ata que a señora Elvira volvera, coas mans baleiras, á casa. Unha vez a vin meterse no seu fogar, púxenme en camiño ata alí. Nos meus miolos comezou a agromar un sentimento de piedade. Ou máis ben, de admiración. Ben sabía que aquela muller acaba de arriscarse por ter algo que darlle de comer as súas fillas. O meu corazón, xa envexoso, comezaba a encollerse. Por que el non tiña esa sorte? Por que todos, bardante el?

E niso, cheguei á cancela da casiña. Abrina. Cheiraba a esterco. Dei uns pasos ata a porta da cociña e petei. Saíu señora Elvira e, debaixo do seu refaixo, a súa filla Lúa. Abrín a boca e, pouco amigo das verbas castelás, díxenlle: *Bos días teña vostede*. E ela, sen contestar nada, conducíume ata a salgadeira. Abriuna, quitándolle de enriba a tapa de madeira. Antes de abaixarme para ver o que alí había, fiteinas. Contemplei a cariña de Lúa: tostada polo sol e asediada por unha

mata de pelo louros e ondulados. Os seus beizos eran vermellos coma a grana, mais non eran eles os que falaban. Eran os seus ollos anacarados, afundidos e tristes de veren tanta fame e miseria, os que lle dicían que tivera compaixón. Collín a cacheira do porco e ela botoulle enriba a tapa. Deseguido, metina no cesto que traía comigo. Proseguimos. Saímos da cociña para irmos ata ás cortes. Cando xa estabamos case chegando, comezou a chover. Lúa, que polo que me pareceu se debeu de asustar, marchou correndo de volta á casa. Elvira e eu seguimos. Ó entrar, a nai sinaloume onde estaban as galiñas. Había só unha. Calei e fíxenlle o aceno de saír. Levei a mirada ata o canizo que estaba ó lado, mais soamente o ocupaba un gato esfameado. O meu corazón estábase encollendo de novo. E niso, chegou Lúa cun paraugas vello que era máis grande ca ela. Dirixiuse a min e díxome que o collese coa mirada. O meu corazón respiraba de novo. Collín o paraugas e con palabras cortadas pola emoción, que non quería dar a mostrar, díxenlle: *Oxalá algún día poida escoitarte falar, Luíña.*

Abrín o cancelo e saín para o camiño, sen máis. Encomecei a camiñar por aquela quirincosta, mentres comezaba a borrisar. Abrín o paraugas de Luíña que me fixo remover de novo os meus pensamentos. Ninguén se atrevería a dicir que eu era máis pobre ca eles, porque eu tiña cartos no peto. Mais calquera sabía que elas eran moito máis ricas ca min; porque ricos non son os que teñen moito.

Metinme nun cabanón que gardaba os apeiros dun vello labrego. Esperei, cos ollos fechados, ata que a chuvia escampou. Seguín, paseniño, o meu camiño. Ía matinando na miña cabeciña, ata que parei a contemplar o fermoso carballo da casa reitoral. A árbore cubría todo o lugar da casa do señor cura e parte da horta do tío André. Unha lavandeira pousou os seus pequerrechiños dedos nunha das súas pólas e, deseguido, comezou a asubiar unha melodía que aladou os meus

oídos. Xusto embaixo, tamén o estaba escoitando outro pardexo mentres se movía entre a herba ó compás da música. Os dous abriron as ás e marcharon de contado do lugar. Comezaba a orballar. Abrín o paraugas e empecei a correr polo carreiro. As pingas eran cada vez máis gordas e calaban no meu traxe verde.

III

Canto tarda hoxe Manoliño.

IV

De contado, mirei como unha man lixeira me daba sinais para que fose ata onde estaba. Botei unha carreira de can ata aquela casa de ladrillos. Sacudín as botas fóra e pasei dentro. Seguramente me esperaba un home ben mantido, cunha pronunciada papada e callos nas mans; ou quizais unha anciá engurrada e con cara de bruxa. Pero, detrás da porta estaba ela. Os seus ollos negros fitábanme con cara de anxo. Recordoume a mirada escintilante e arteira de Marta. A mesma con que me fitaba nas clases de latín. E, acto seguido, como por arte de maxia, o mestre dicía aquela súa frase: *Nihil est qui nihil amat.*

Quizais adiviñaba que con aquela pociña na meixela esquerda, que lle abrollaba timidamente cando me sorría, se me enchía o corazón. E xa non digo, cando aquelas verbas sabedeiras como o pan de millo que había no forno, me puñan encarnado como o sangue que me fervía por dentro.

Dentro daquela casiña recendía a pan acabado de facer. Ó lonxe mirábase como o forno, aínda selado pola bosta, fumegaba. Achegouse a min cun trapo, que noutrora debeu de ser unha toalla. Sequei a cara e o pelo. Convidoume a pasar á cociña, pero preferín esperar sentado nun tallo, ó lado da artesa, ata que a chuvia dese tregua. De alí a pouco de escampar, agradecinlle a súa hospitalidade e marchei polo camiño adiante.

Xa eran as dúas, hora de comer. Os meus compañeiros xa estaban agardando por min diante da igrexa. O Sincotripas xa estaba cortando unha empanada de carne, mais como xa era tarde decidimos ir comendo polo camiño. Levabamos as alforxas e os petos ateigados de comida que lle incautáramos os veciños. O Falabarato xa nos ía contando algunha das súas boladas da guerra do Rif, e mentres nós comiamos e íamos tirando as codias ós regos abeirados á estrada. Detrás de nós viña unha procesión de pequerrechos aproveitando cada bocado de pan tirado nas cunetas. O Sincotripas revirouse e colleu un cativo polo brazo. Os demais botaron a correr como condenados fuxindo do cárcere. Cunha man soa, batía sen compaixón na súa cariña enferruxada. O neniño berraba cunha dor que lle saía do máis fondo do seu enxoito corpo. Agarrei o meu compañeiro e, sen que contase con iso, cuspinlle na súa noxenta cara. Xamais esquecerrei esa cariña infantil de crucificado.

V

Pasaríalle algo a Manoliño?

VI

Non volvemos dirixirnos a palabra ata o día de Santa Bárbara. Como todos os anos, baixamos de Silleiro ata a aldea. Festexabamos a nosa patroa cunha festa na taberna de Urbano. Soamente quedaba un sentinela ó cargo dos canóns, mentres os máis iamos ó baile. Recordo aquela noite como unha das mellores. Recordo aquela canción d'*Eses teus ollos negros*, coa que saín a bailar con aquela rapariguiña que recendía a pan acabado de facer. Díxome polo baixiño que me estaba moi agradecida por parar a malleira que lle deran o seu irmán Fernandiño. Bailamos ata que nos cansamos. Saímos ata o balcón da casa. Ela pousouse sobre a varanda e convidoume a ver o mar coa súa vista. Unicamente se escoitaban romper as ondas contra os cons da Bombardeira. Colleume da man. Sentín a súa friaxe pegada á miña. E díxome devagar no oído: *Vouche ensinar, que ti non sabes nada.*

E fomos correndo xuntos polas corredoiras, seguindo a nosa estrela. Cando ela ordenou, paramos ata dar ó muíño da Foupa. Cos seus movementos de bailarina profesional, saltou o río. Da outra beira acenoume para que eu tamén o fixera. Tenteino, pero, como unha toupeira acabada de saír de debaixo da terra, esvarei e caín á auga. Ela ríase con toda, á vez que me tendía a man para erguerme. Sentamos nunha laxe grande. Falamos das nosas vidas, ata que ela por fin me ensinou aquilo que eu descoñecía: o corazón. Pequeniño, pero á vez inmenso, belo, perfecto.

Estaba xusto naquela laxe. Disque fora feito por unha moura namorada dun mozo da parroquia, que morrera afogado no mar. Moito amei aquel corazón! Sen dúbida, foi o mellor que puideron descubrir na miña vida.

VII

Será verdade que isto o fixo unha moura? Eu penso que o debeu de facer a auga. Ou non, quen sabe? A forma tena idéntica a dun corazón –pensaba, mentres esperaba por Manoliño.

VIII

En efecto, aquel lugar, tan distinto á cidade na que me criei, estaba cheo de maxia. O Falabarato sempre contaba que había un home tolo no monte. Chamáballe o Arias. Que medo lle tiña! Disque polo día rabuñaba as pedras ata deixarlles uns regos ben profundos e pola noite, cando non ía durmir á Camadarias, ía cun fouciño para asasinar o primeiro que se lle cruzase no seu paso. Algunhas cativas que andaban coas cabras xa pola madrugada daban creto da súa existencia, e mesmo contaban como chamaba por elas dende un penedo.

Eu tamén o vin unha noite de Santa Baia, que tiven que facer garda eu só. De entre a escuridade, distinguín uns ollos amarelos, ensanguentados que pedían vinganza. Tamén vin brillar a fouce ben afiada. Botei a correr ata as cortes dos cabalos e deixei estar alí toda a noite. Sombras, disparos e alaridos máis doídos cós dos republicanos que morreron ás miñas mans asediábanme noite si e noite tamén.

O medo podía comigo e ó movemento máis insignificante, eu reaccionaba cun berro ou cun disparo, como fixen daquela vez. Ese disparo rematou coa vida daquela rapaciña, que viñera por unhas poucas patacas da nosa horta. Non mo perdoei xamais. Aquel corpo inocente, sen vida, cos seus dourados cabelos

longos bailando ó luar. Ensanguentado. Como un paxariño que morre silencioso na súa asfixiante gaiola.

IX

- Pili, Pili! Volvín velo! Volvín velo!
- Pero que dis Manoliño, mira que es parvo. O Arias é un conto de vellas.
- Non o podo quitar da cabeza. Éme imposible.
- Tranquilo, Manolo. Sosega un pouco e senta aquí comigo.
- Pili, conseguinche uns libros de poemas que che van encantar.

X

Así pois, o meu único consolo era o corazón. Debaixo duns amieiros, sentadiño na pedra da que esvarara, ela volvía a falar comigo. Falabamos, collidos da man, sentindo a súa friaxe, vendo cara o mar. E despois facíase o silencio que tanto me gustaba. Pouco máis se escoitaba que bater as ondas na Bombardeira.

XI

O día que Manoliño chegue na hora, vai morre alguén. Seguro que xa se volveu atopar co Arias –cavilaba Pili e ría por dentro.

XII

Ai!

XIII

Manoliño non dá vido. Xa comeza a amencer e non dá chegado.

XIV

O corpo de Manoliño comesto polas raposas e os teixugos atopouno o tío Severino, entre feitos e toxos, de alí a tres días. Tiña un golpe na cabeza.

Viñérono recoller os seus compañeiros e levárono nunha caixa de madeira ata a batería, todos eles vestidos co uniforme.

O enterramento foi nunha aldea da provincia de Ourense, onde el nacera.

As investigacións e a autopsia non dixeron nada relevante. As vellas dicían que fora o Arias, que había tempo que non facía das súas. O resto dicían que fora Liborio, o que andaba coas cabras por riba do faro. Non falaba con ninguén e dábano por un louco que nin a súa sombra aturaba.

XV

Pili choraba na casa os sete chorares. Súa nai non o entendía e choraba con ela tamén. Pili non abría a boca.

XVI

O día de Santa Bárbara do ano seguinte, Pili non foi á festa dos militares. A morte de seu pai impedíallo. O seu enterro foi esa mesma tarde.

Xa cando marcharan todos os familiares, amigos e veciñas da casa, Pili foi á cama de súa nai e díxolle:

- Mamá, o Arias era Papá.

XVII

Á noite seguinte, Pili morreu. Mais súa nai xa non quería enterrala con seu pai, así que decidiu levar as súas cinzas á aldeíña onde xa durmía o seu namorado.

XVIII

Despois todas aquelas imaxes que foron pasando polo meu maxín xa nada se oía. Con todos os libros de poemas que me regalara Manoliño no colo, pensei que pasaría se o que acababa de soñar tivese sucedido na realidade. Que pasaría se miña nai soubese todo aquilo? Ou quizais o soubese e nunca dixo nada?

Pouco a pouco, todo se foi escurecendo ata converterse nun lugar totalmente negro. Bailábanme as pernas. E, xa sen contar con nada, sentín a súa doce voz que me chamaba dende lonxe. Corrín lixeiro ata chegar o final daquel tobo, onde ela me agardaba. Collémonos das mans e bicámonos. Por fin, sentín a paz tan desexada.

XIX

- Bo día. Podería póirse don Fernando? É urxente.
- Si, son eu. Quen é?
- Chamamos da residencia “Liberdade”. A súa nai acaba de deixarnos hai uns minutos... Deixou unha carta para vostede.

A carta

Meu querido fillo,

Ti non es fillo de quen es. Es fillo de Manoliño, o soldado que apareceu morto, xa comesto polas raposas. A el non o matou o Liborio, como che contei.

Matouno o avó, xa suporás o porqué.

Así que, non me enterres con el. Lévame á aldeíña de Ourense da que che falei e déixame con teu pai.